

Нови циклус трке у наоружавању – узроци и могуће последице

УДК 355.014.1(100)

Др Тодор Мирковић, пуковник у пензији

У 1999. години значајно је убрзан процес наоружавања у свету, с видним знацима отпочињања новог циклуса трке у наоружавању (ТН), која се води, првенствено, на пољу војних технологија између великих светских сила (између САД и осталих земаља НАТО-а, с једне, и Русије, Кине и Индије, с друге стране).

Као главне узрочнике новог циклуса ТН аутор наводи офанзивни карактер америчке политике и стратегије, профитне и друге интересе војноиндустријског комплекса (ВИК) и агресију НАТО-а на СР Југославију, из које су многе земље извукле закључак о потреби улагања додатних напора у припреме за одбрану итд. Нови циклус ТН, према аутору, манифестује се кроз неспровођење уговора о смањењу стратегијског нуклеарног наоружања (*START II*), пролиферацију нуклеарног наоружавања, покушајима ревизије уговора о противракетној одбрани (АВМ), убрзан развој и увођење нових генерација „конвенционалних“ оружја и заштравање надметања на међународном тржишту наоружања и војне опреме. Као могуће последице новог циклуса ТН, аутор, поред осталог, наводи: повећање потенцијалне опасности од нових оружаних сукоба и успоравање привредног развоја (у крајњем, и привредно исцрпљивање), пре свега, неразвијених земаља и земаља у развоју. При томе, аутор посебно наглашава могуће погоршање положаја малих и недовољно развијених земаља.

Током друге етапе „хладног рата“ (седамдесете и осамдесете године 20. века), а нарочито у фази његовог окончања (крај осамдесетих и почетак деведесетих година), постигнути су бројни међународни уговори о контроли наоружавања и смањењу снага и наоружања. На пример: Споразум о ограничењу изградње система противракетне одбране из 1972. године (познат као *ABM Treaty*); уговори о ограничењу стратегијских нуклеарних снага САД и СССР-а *SALT I* из 1974. и *SALT II* из 1979. године; Уговор о елиминисању ракета средњег домета из Европе из 1986. године (*INF Treaty*); Споразум о смањењу конвенционалних снага у Европи из 1990. године (*CEE Treaty*); Споразуми о смањењу стратегијских нуклеарних снага САД и СССР-а/РФ, *START I* из 1991.

и *START II* из 1994. године, и други. Ништа мање нису биле значајне ни једностране одлуке лидера суперсила о смањењу нуклеарних снага оперативно-тактичке намене, као и конвенционалних снага САД и СССР-а (РФ). Њихове примере следиле су и неке друге земље, пре свега европске земље чланице Северноатлантског пакта. Тако су, поред осталог, оружане снаге сталних састава у свету са око 28 милиона људи у 1989. смањене на мање од 22 милиона у 1995. години, а војни издаци – са око 1.000 милијарди америчких долара у истој (1989) години смањени су на око 800 милијарди у 1996. години. Све је то, уз додатак да су на самиту КЕБС-а у Паризу, новембра 1990, лидери земаља два до тада оштро супротстављена војна блока пружили руке помирења и да је, одмах после тога, дошло до распада Варшавског уговора и дезинтеграције Совјетског Савеза – код већине посматрача војно-политичких кретања у свету створило утисак да је трка у наоружавању, која је вођена пуних 40 година између војних суперсила и блокова, уз учешће многих других земаља – *обустављена*.

Реално, она није обустављена ни после веома крупних друштвено-политичких и војностратегијских промена у свету насталих почетком деведесетих година 20. века. Настављена је и после тога, мада нешто успореним темпом, и вођена првенствено у *технолошком смеру*. На челу су и даље биле САД, али без опасности да би неко могао да угрози њихово вођство, што је значајно смањило интересовање светске јавности за ток и исход те трке.

Интензивирање трке у наоружавању

После окончања „хладног рата“ и уверавања многих ауторитативних и утицајних чинилаца да свет коначно може да одахне и да огромна средства из војних буџета могу да се преусмере у мирнодопске сврхе и развојне програме, наступио је неочекиван и готово драматичан заокрет.¹ Непуних десет година од завршетка „хладног рата“, 1999. године, пред сам крај 20. века, дошло је до убрзања процеса наоружавања света с јасно уочљивим обележјима трке у наоружавању и знацима учесника у њој. Тако је сада мало озбиљних националних и међународних гласила, јавних наступа државника и политиколога, у којима се обновљена трка у наоружавању, односно *нови циклус* у непрекидном току наоружавања великих сила, не потенцира као један од највећих проблема савременог света и односа у њему.

Узроци интензивирања трке у наоружавању

Трка у наоружавању која је вођена у време „хладног рата“ била је део политичког конфронтирања и војног надметања светских суперсила

¹ „Када је хладни рат окончан, мислили смо да ће се међународна ситуација стабилизovati. Стварност се, међутим, показала другачијом“, нагласио је руски премијер Владимир Путин приликом пробног лансирања балистичке ракете „Толољ-М“ („Политика“, Београд, 25. децембар 1999).

и њихове борбе за сфере утицаја и доминације. Оне су се у том надметању руководиле становиштем да ће уз помоћ војне силе и/или с ослоном на њу лакше остваривати своје циљеве, за које су се бориле како у међусобним односима, тако и у односима према савезничким и несврстаним земљама. Вероватноћу успеха у остваривању жељених циљева везивали су, поред осталог, за јачину своје војне моћи и за своју позицију у трци у наоружавању. У таквим условима, узроци трке у наоружавању лако су били уочљиви у политикама и стратегијама светских суперсила, које су биле и главни учесници у тој трци.

Узроци и поводи за трку у наоружавању, која се у последње време очигледно убрзава, другачији су од оних из периода „хладног рата“, као и њен карактер. Неки од њих су трајни (пренети из периода „хладног рата“), а неки секундарни, са снажним подстицајним ефектима. Међутим, и једни и други имају заједнички именитељ: *веће количине средстава ратне технике, произведене на основу најсавременијих технологија, у арсеналима многих земаља, пре свега великих сила, као и опасности од евентуалне употребе тих средстава у ратне сврхе.*

Офанзивни карактер америчке стратегије

У покушајима тражења узрока отпочињања новог циклуса трке у наоружавању готово су незаобилазни карактер и циљеви америчке опште (глобалне, државне) и војне стратегије. Сједињене Америчке Државе, наиме, као глобална и у садашњим условима једина светска суперсила, имају две врсте (или два нивоа) стратегије: *општу или државну стратегију националне безбедности*, означену као *Стратегија ширења и ангажовања (Enlargement and Engagement Strategy)*, и *Националну војну стратегију еластичног и селективног ангажовања (The U. S. National Military Strategy of Flexible and Selective Engagement)*². Из назива тих стратегија произлазе њихова суштина и карактер: глобализам и експанзионизам. Њихов циљ је светска доминација, а начин његовог остваривања – еластично и селективно ангажовање (политичко, дипломатско, војно) у земљама и регионима где су амерички интереси оствариви. У томе изузетан значај имају оружане снаге (властите и савезничке).

Да би оружане снаге могле да одговоре захтевима постављеним у стратегији националне безбедности морају да буду борбено високо способне и да непрекидно одржавају војну технолошку супериорност у односу на било ког реалног или потенцијалног противника, виђеног у лику једне земље или групе земаља. Отуда оружане снаге САД и у периоду после „хладног рата“ улажу напоре у своје стално квалитативно јачање путем освајања нових технологија, развоја, производње и увођења у оперативну употребу нових система оружја. Ти напори се

² Видети: *Department of the Navy 1997 POSTURE STATEMENT*, Department of the Navy, 1998, pp 10 i 11.

потврђују и кроз веома велика улагања САД у даљу изградњу оружаних снага, која су током деведесетих година 20. века износила просечно трећину целокупних војних издатака у свету.

Велики војни издаци САД, који су се одражавали у непрекидном усавршавању постојећих и развоју и производњи нових система оружја, били су изазов другим земљама, које су настојале да их прате макар и на суженим пољима технолошке трке у наоружавању. Међутим, еуфорија „измирења“, прокламованог на самиту КЕБС-а у Паризу, и градње партнерских односа на релацији Запад – Исток прикривала је процесе наоружавања широких размера, па он није привлачио већу медијску пажњу.

Циљеви и интереси војноиндустријског комплекса

Многи војни аналитичари посматрају трку у наоружавању кроз тежњу америчког војноиндустријског комплекса да оствари своје профитне интересе. Стога им је често пажња усмерена само на производњу и промет наоружања и војне опреме, што је преуско. Производња наоружања, војне опреме и других материјалних средстава за потребе оружаних снага САД мања је од три процента целокупне материјалне производње Сједињених Држава. Ако би војноиндустријски комплекс био ограничен само на војну производњу и војну потрошњу, он реално не би имао велику економску корист, нити би могао да има већи утицај на политику и стратегију земље.

Војноиндустријски комплекс САД постао је у садашње време много више од онога што некадашњи председник САД Двајт Ајзенхауер није желео да он постане.³ Тај комплекс више није само спој војске и индустрије наоружања, већ много шире од тога. У међувремену, тој спрези су се придружиле и друге структуре друштва: наука, политика, државна бирократија, систем јавног информисања и други.⁴ Савремени ВИК САД, у ствари, сачињавају војни естаблишмент у најширем смислу и стратегијском распореду (у земљи и у иностранству), војни сектор индустрије и других привредних грана које раде за војне потребе, научнотехнолошка и обавештајна заједница, са огромним утицајем у Конгресу САД и у америчкој јавности. Он је у веома тесној спрези и са великим мултинационалним корпорацијама које раде и за војне и за цивилне потребе, а веома је чврста спрега и између војних и цивилних обавештајних служби обједињених у тзв. *Америчкој обавештајној за-*

³ У одступној беседи, јануара 1960, председник Ајзенхауер је упозорио америчку нацију на могуће импликације од јачања веза између „војног естаблишмента и огромне индустрије наоружања“, веза „које могу да угрозе слободу и демократске процесе“ у Сједињеним Државама (President Eisenhower's Farewell to the Nation, Seymour Melman, *Pentagon capitalism*, New York, 1971, pp 235–239).

⁴ Познати теоретичар и публициста Марек Те, у делу *Војна технологија, војна стратегија и трка у наоружавању*, каже да је спрега између војске и индустрије наоружања, која се најчешће означава као војноиндустријски комплекс, прерасла у „војноиндустријско-бирократско-технолошки комплекс“ (Marek Tee, *Military Technology, Military Strategy and Arms Race*, London, 1986, p. 273).

Једници. Америчку спољну (и војну) политику, у ствари, сада креирају и спроводе два главна елемента *војноиндустријско-технобирокаратског комплекса*: војска и обавештајна заједница, а оба имају своје центре и лобије у свим важнијим структурама друштва.⁵

С обзиром на то да се америчка спољна политика значајно ослања на оружане снаге, разумљиво је да је војноиндустријски, односно војноиндустријско-технобирокаратски комплекс главни иницијатор и подстрекач трке у наоружавању. Истовремено, он има главну реч и у избору метода и средстава за обезбеђење водеће улоге САД у тој трци. Један од тих начина је повремено војно ангажовање САД у свету кроз које ВИК тестира резултате својих војнотехничких подухвата и покушава да оствари своје (и глобалне америчке) опште и посебне циљеве.

Агресија Сједињених Америчких Држава и НАТО-а на Савезну Републику Југославију

Са становишта наоружавања/разоружања у савременом свету, агресија САД и НАТО-а на СР Југославију предузета је, поред осталог, ради тестирања у реалним (ратним) условима нових система оружја, њиховог даљег усавршавања и, на основу добијених резултата, развоја и производње нових система. Улазак у агресију и с таквим циљем (главни циљ, свакако, било је рушење постојећег и успостављање новог, „подобнијег“ поретка у систему власти и управе у СРЈ) неизбежно је водио ка убрзању производње средстава ратне технике и освајању нових војних технологија у САД и другим земљама чије су снаге учествовале у агресији на Југославију. Додатни напори на развоју и производњи нових средстава наоружања и војне опреме подстакнути су и чињеницом да су амерички војни планери и стратеги формално били разочарани резултатима добијаним тестирањем како своје ратне технике, тако и тактике (доктрина). Ефикасност дејстава снага СРЈ, уз коришћење средстава и застарелијих технологија, приморала их је да преиспитају своје развојне програме и доктринарне концепте и да се активније ангажују у изналагању нових решења.

Амерички војни стручњаци су проценили не само да њихова ратна техника није показала очекиване резултате него и да техника њихових европских савезника много заостаје за америчком техником. Због тога су, одмах после окончања агресије, највиши војни руководиоци САД затражили од својих европских савезника и партнера да убрзају техничку модернизацију властитих оружаных снага, што су они, начелно, и прихватили. Међутим, нису само САД и њихови европски савезници и партнери одмах после агресије НАТО-а на СР Југославију (САД још и у току агресије) интензивирали развој и производњу средстава ратне

---

⁵ Персонални састав највиших структура Државног секретаријата, на пример, већином је произишао из политичких и војних организација Америчке обавештајне заједнице (или је прошао кроз њу), која регрутује и припрема кадар и за медије.

технике. То су учиниле и бројне друге земље, пре свега и највише оне које су се осетиле потенцијално угроженим а процениле су да ту опасност могу да одврате повећањем своје војне моћи и одбрамбене способности.

Деловање модела „акција – реакција“, често примењиваног у време „хладног рата“ када је реч о трци у наоружавању, после агресије НАТО-а на Југославију обновљен је у нешто измењеном облику. На агресију НАТО-а на Југославију (на методе и средства кориштена у тој агресији) и јасно назначене намере већине најразвијенијих земаља Запада велике земље евроазијског континента (Русија, Кина и Индија) реаговале су убрзаним јачањем својих оружаних снага, и то пре свега увођењем у њихове саставе средстава развијених на врхунским војним технологијама. Многе друге земље, полазећи такође од искустава из агресије НАТО-а на СРЈ и отпора Војске и народа СР Југославије, приступиле су изналажењу средстава и метода којима се могу успешно супротставити и изразито надмоћнијем непријатељу.

Погоршана међународна војно-политичка ситуација

Еуфорија о хармоничном и неконфликтном развоју међународних односа, која је умногоме опчинила велики део светске јавности, временом је сплашњавала, а 1999. године, на самом крају 20. века, дошло је до значајног погоршања међународне војно-политичке ситуације и заостравања односа између водећих светских сила. То се нарочито манифестовало у време и одмах после агресије НАТО-а на Југославију, а настављено је и у периоду после агресије, потенцирано догађајима у централној Азији (Чеченија) и појачаним напорима САД на успостављању „новог светског поретка“ према властитим критеријумима.

Најважнији показатељи неповољног развоја међународне војно-политичке ситуације, као узрочника отпочињања новог циклуса трке у наоружавању, јесу:

1) погоршање (у неким аспектима и озбиљно заостравање) односа између Руске Федерације и НАТО-а, као и између Руске Федерације и САД (РФ суспендовала је партнерске односе са НАТО-ом а значајно је редуковала војне односе и са САД);

2) погоршање трансатлантских односа (још у време агресије НАТО-а на СРЈ унутар НАТО-а испољене су разлике у гледиштима на агресију и на начин њеног спровођења, а после агресије актуелизовано је питање имплементације концепта о „европској одбрамбеној иницијативи“, који је нека врста јабуке раздора између САД и европских земаља чланица Пакта. Сједињене Америчке Државе би, у ствари, желеле и инсистирају на томе да њихови европски савезници инвестирају више у модернизацију својих оружаних снага, али тако да буду чвршће интегрисане у командне структуре НАТО-а, па сваки други план називају „непотребним дуплирањем“. Нарочито их погађа француска иницијатива о стварању посебног европског генералштаба и европског савета одбране. Из

тих спорова се назире могући почетак трке у наоружавању и између САД и Европске уније);

3) заоштравање односа између САД и Кине, како због разлике у гледиштима на „решавање“ југословенског проблема, тако и на акутне проблеме на простору далекоисточне Азије (Тајван итд.).

Неки од тих проблема (свакако има и других) могу да имају привремени, пролазни карактер, без већег утицаја на процесе јачања војних снага и повећавање наоружања. Међутим, многи показатељи упућују на почетак нове поларизације савременог света, у којем међуполарне политичке и друге конфронтације, праћене трком у наоружавању, могу да буду изразитије од економске, културне и друге цивилизацијске сарадње.

Подручја манифестовања новог циклуса трке у наоружавању

Примена нових технологија у војне сврхе омогућава да се спектар наоружања стално шири. Устаљена подела из времена „хладног рата“ на нуклеарна и класична (конвенционална) оружја већ је превазиђена. У међувремену, појавила су се оружја за „хумано“ убијање, паралисање читавих система привредне инфраструктуре, и друга. Све те и друге појаве манифестују се кроз нови циклус трке у наоружавању, при чему се ипак најјасније запажају: 1) у сфери стратегијског нуклеарног наоружавања; 2) развоју система за противракетну одбрану; 3) развоју и производњи нових генерација сложених система „конвенционалних“ оружја; 4) развоју и производњи средстава за освајање космоса у војне сврхе, и 5) повећању издатака у војне сврхе.

Уговори START и нови програми нуклеарног наоружавања

После агресије НАТО-а на Југославију и заоштравања односа између Запада и Истока смањена је могућност за скорије ступање на снагу америчко-руског уговора о даљем великом смањењу стратегијских нуклеарних снага познатом под скраћеним називом *START II*. Наиме, Дума одбија ратификовање тог уговора јер сматра да би његовим спровођењем Руска Федерација била доведена у инфериоран положај у вези с односом стратегијских снага две земље.⁶

⁶ У формулисању и усвајању одредаба америчко-совјетског уговора *START I* (1991) главну реч са совјетске стране имао је тадашњи совјетски лидер Михаил Горбачов, који није посвећивао већу пажњу односу снага. Такав његов став потврдио је и амерички часопис „Тајм“, у којем се, поред осталог, каже: „САД су готово по сваком крупном питању уговора *START* на свој карактеристичан начин добиле оно што су тражиле. Неоспорно је да *START* представља значајан напредак у односу на *SALT* (I и II) углавном због тога што је Горбачов био вољан да се одрекне идеје да СССР мора да има бројчану супериорност у нуклеарним бојним главама на интерконтиненталним балистичким ракетама на копну да би компензирао америчку супериорност у другим категоријама. Уговором *START* (I) Горбачов је прећутно прихватио позицију укупне инфериорности, барем краткотрајно, тиме што је дозволио значајно редуцирање балистичких ракета на копну и задржавање предности САД у стратегијским

Претходне руске администрације (Примаков, Стјепашин) наводно су биле склоне ратификовању уговора *START II* да би могле да приступе преговорима о уговору *START III* и да се одлучније оријентишу на изградњу мањих али ефикаснијих ракетно-нуклеарних снага стратегијске намене. Међутим, у неизвесности каква ће бити судбина уговора *START II*, две стране обликују своје стратегијске нуклеарне снаге према уговору *START I* и, истовремено, улажу напоре у модернизацију одређених категорија тих снага и/или у развој и производњу нових, савременијих система оружја. У вези с тим, амерички секретар за одбрану Вилиам Коен, поред осталог, каже: „Одлучили смо да нуклеарне снаге смањимо до нивоа *START II* након што руска Дума ратификује тај споразум, а затим одмах да приступимо преговорима о даљем смањењу у складу са оквирима споразума *START III*. До тада одржаваћемо снаге у складу са споразумом *START I*...“⁷

Сједињене Америчке Државе, за сада – према званичним тврдњама, не предвиђају скоро увођење нових система стратегијских нуклеарних оружја, али интензивно раде на усавршавању постојећих: повећавају њихову поузданост, прецизност дејства, савладавање система противракетне одбране, и слично.⁸ Међутим, амерички конгрес је недавно одбио да ратификује међународни споразум о свеобухватној забрани нуклеарних проба из 1996. године, што може да сигнализира намеру САД да интензивирају истраживачку делатност везану за стратегијско нуклеарно наоружавање.⁹

Руси постепено редукују прилично гломазну стратегијску нуклеарну компоненту својих оружаних снага, задржавајући, ипак, главнину савременијих система оружја.¹⁰ Истовремено, развијају нове, модерније системе стратегијске одбране и одвраћања, од којих су пажњу војних посматрача нарочито привукла два таква система: интерконтинентална балистичка ракета „Топол-М“ (ознака НАТО-а SS-27) и подморница на нуклеарни погон „Тажфун“, с балистичким ракетама RSM-52.

За интерконтиненталну балистичку ракету „Топол-М“, која је, после неколико проба, средином децембра 1999. успешно лансирана са полигона Плесецк на северу Русије, каже се да је то ракета земља-

бомбардерима, крстарећим ракетама на авионима и подморничком наоружању“ („Тажм“, 5. август 1991, стр. 2). Стечене предности по уговору *START I*, САД, начелно, задржале су и у уговору *START II*.

⁷ Вилиам Коен, *Извештај о четворогодишњем прегледу одбране*, „Војно дело“, бр. 3-4/99, стр. 127.

⁸ На пример, уградња нове балистичке ракете „Трајдент II D-5“ у подморнице на нуклеарни погон.

⁹ Одбијање америчког конгреса да ратификује споразум о свеобухватној забрани нуклеарних проба многи војно-политички коментатори су оценили не само као намеру САД да наставе са развојем и тестирањем својих нуклеарних оружја него и као подстрек другим земљама за рад на њиховим нуклеарним програмима.

¹⁰ Према одлуци Савета за националну безбедност Русије, од октобра 1999, продужено је „борбено дежурство интерконтиненталних балистичких ракета SS-20 за најмање још две године, а продужени су рокови задржавања у оперативној употреби и неких типова подморница – носача балистичких ракета, које су биле предвиђене за распрему“.

-земља пете генерације и производ врхунских војних технологија, способна да савлада сваку противракетну одбрану (пробно лансирање обновљено је почетком фебруара 2000. године).

Нуклеарна подморница „Тајфун“, због габаритних и других карактеристика, добила је назив „подводна крстарица“.¹¹ Опремљена је са 20 балистичких ракета дometа до 8.000 km, а може да носи и разноврсну комбинацију торпеда и противподморничких ракета.

У трку на стратегијском нуклеарном пољу све се више укључује и Кина. Она, према западним изворима, већ има око 300 нуклеарних бојних глава на носачима стратегијско-оперативне намене (најчешће се помиње број од 284 главе) и, у последње време, убрзано уводи у наоружање нове интерконтиненталне балистичке ракете типа *DF-31/41* с нуклеарним бојним главама.

Пролиферација нуклеарног наоружања

Питање пролиферације – непролиферације нуклеарних оружја стално је актуелно. Петочлани клуб нуклеарних сила испословао је право постојања, али његови чланови (или неки од њих) веома су активни у борби против пролиферације, указујући на опасности (не без разлога) које из ње произилазе. Међутим, упркос многостраним противљењима, број нуклеарних сила се повећава (на пример, јавна је тајна да је Израел нуклеарно наоружан, а његов нуклеарни арсенал од око 200 бојних глава – бомби, с почетка деведесетих година вероватно се повећава).

Индија је још 1974. године испробала своју прву атомску бомбу, али је касније, у начелу, одустала од нуклеарног наоружавања. Међутим, маја 1998. обновила је нуклеарне пробе, што је изненадило многе војне посматраче и светску јавност, мада су њене нуклеарне могућности биле добро познате. На обновљене нуклеарне пробе Индије њен непосредни ривал и сусед Пакистан реаговао је серијом својих нуклеарних проба, тако да је отпочета регионална трка у нуклеарном наоружавању.

Одмах после отпочињања агресије НАТО-а на СР Југославију, Парламент Украјине донео је одлуку да она поврати нуклеарни статус који је раније имала и којег се била одрекла. Неизвесно је како ће та одлука Парламента бити спроведена, али је њоме ипак створена могућност да и Украјина припадне групи нуклеарних сила.

Ако је тачна информација да и Јужна Африка поседује нуклеарно оружје, онда више од десет земаља има властито нуклеарно наоружање (не рачунајући земље на чијим се територијама налазе нуклеарна

---

¹¹ Димензије подморнице „Тајфун“ износе 172 × 23,3 × 11 m, њен депласман на површини мора 23.300 t, а зароњене са потпуним борбеним теретом 48.000 t. Подморница крстари на површини брзином од 12, а зароњена од 25 чворова и може да остане под водом до 120 дана. Сматра се највећом подморницом на свету (Видети: *Project 941 Heavy Strategic Missile Underwater Cruiser*, „Military Parade“, 2/20/99, pp 130–135).

оружја неких великих сила), с тенденцијом да се тај број повећа. Док је у време „хладног рата“ трка у нуклеарном наоружавању вођена углавном између две светске суперсиле и у кругу петочланог нуклеарног клуба, нуклеарна пролиферација ту трку преноси у регионалне оквире: Израел провоцира нуклеарно наоружавање суседних арапских антагонистичких земаља; Индија – Пакистан; Северна Кореја – Јужну Кореју итд.

Ревизија Уговора о противракетној одбрани

У последње време постало је веома актуелно питање изградње система противракетне одбране. Наиме, САД званично су затражиле ревизију Уговора о ограничењу изградње система одбране од балистичких ракета из 1972. године (*ABM Treaty*). Тај захтев, у ствари, уследио је након што су САД предузеле више мера на развоју тог система и оствариле резултате који реално излазе из оквира тог уговора.¹² На захтев Американаца да се ревидира Уговор енергично су реаговали Руси и Кинези, најављујући оштре противмере. У вези с тим, стални представник Русије у Савету безбедности Уједињених нација Лавров рекао је: „ако *ABM* буде прекршен онда ће бити доведени у питање сви други споразуми о контроли и смањењу нуклеарног наоружања“, а премијер Путин је изразио наду да Американци неће кршити тај уговор, али „ако ипак до тога дође, одговор Русије ће бити адекватан, као што се то дешавало у историји“.¹³ Руски војни команданти (Вл. Јаковљев, на пример) мисле да руски одговор на амерички изазов не треба да буде изградња система противракетне одбране, већ унапређење ефикасности офанзивних стратегијских ракетно-нуклеарних снага.

Кину нарочито забрињавају планови САД да заједно са Јапаном на Далеком истоку изграде „противваздушни систем у који би био укључен и Тајван“, чиме би били угрожени напори Кине да присаједини острво матичној земљи. Због тога настоје да одврате САД од те намере и, истовремено, улажу додатне напоре у развој и производњу како офанзивних, тако и дефанзивних ракетних и других система. Без обзира на то како ће се решити питање Уговора *ABM*, трка у развоју система за противваздушну и противракетну одбрану, како на стратегијском, тако и на оперативно-тактичком плану, после агресије НАТО-а на СР Југославију значајно је убрзана.

¹² У првом обраћању Конгресу у својству секретара за одбрану, почетком 1997. године, Вилиам Коен је рекао да „Програм одбране од балистичких ракета представља битну компоненту планова модернизације Министарства одбране“ и затражио износ од 21,4 милијарди долара за тај програм за период 1998–2003. године. Тим средствима, којима располаже Пентагон, САД финансирају развој и тестирање нових противракетних оружја, платформи за њихово ношење и лансирање, као и средстава за осматрање, обавештавање и навођење. Према америчкој штампи, САД већ тестирају нову генерацију балистичких ракета намењених за пресецање противничких ракета које би биле упућене на америчку територију, а недавно су тестирале и оружје класе „космос–космос“, које је „својом ефикасношћу задивило америчке стручњаке“.

¹³ „Политика“, Београд, 29. децембар 1999. године.

Потписивање (1990) и имплементација Уговора о конвенционалним снагама у Европи (*CFE Treaty*) и веома брз развој војних технологија утицали су на то да се умногоме измени карактер трке у конвенционалном наоружавању. У доктринама великих сила значајно је смањена улога оклопно-механизованих средстава и средстава за класичну ватрену подршку у корист средстава која се користе у системима извиђања/осматрања, командовања и управљања, прецизних оружја и платформи за њихово ношење, лансирање и навођење на циљ. Повећан је значај и средстава у системима противваздушне/противракетне одбране. Тако је надметање у развоју и производњи савремених тенкова и других борбених возила, артиљеријских оруђа и другог пренето на освајање нових информатичких технологија и средстава чије се функционисање заснива на принципима електронике и сензорске технике – на стварање услова за борбу на „дигитализованом бојишту“.

Револуција и контрареволуција у војним пословима

Крајем осамдесетих година, совјетски војни теоретичари (Огарков и други) формулисали су доктринарни концепт познат као *извиђачко-ударни комплекс*, под којим се подразумева синхронизована употреба извиђачко-осматрачких средстава, средстава у системима командовања и веза и артиљеријско-ракетних средстава за навођење ватрених удара. Тај концепт су, према развоју нових војних технологија, амерички војни стратези и планери даље усавршили и развили у веома сложен техничко-технолошки и оперативни *систем система*, познат по скраћеници *C⁴ISR* (*command, control, communications, computers, intelligence, surveillance, and reconnaissance*), под којим се подразумева комбиновано, готово истовремено (у реалном времену), предузимање мера и спровођење акција у коришћењу средстава у системима командовања, контроле (руковођење, управљање, навођење средстава на циљ), веза, компјутеризације (компјутерска обрада података), обавештајног деловања, осматрања и извиђања, пре свега у предузимању и извођењу операција здружених (међувидовских) састава.

Исходиште концепта *C⁴ISR*, као и тежња САД за одржавањем војне технолошке супериорности у сфери конвенционалног наоружања налази се у теорији о новој војној револуцији или *револуцији у војним пословима* (*Revolution in Military Affairs*). На основу те теорије амерички војни стратези су развили и доктрину *технолошког ратовања*, према којој, начелно, не долази до непосредног контакта сукобљених страна на бојишту; решење се тражи кроз политичке и економске притиске, војне претње и, на крају, систематска и дуготрајна дејства с дистанце.¹⁴

¹⁴ С обзиром на то да доктрина *технолошког ратовања*, према којој је планирана и изведена агресија САД и НАТО-а на СР Југославију, није показала жељене и очекиване резултате њених творца, она се у Пентагону убрзано преиспитује

Садашња (нова) војна револуција, као и оне претходне, не остварује се само у једној земљи. Многе друге земље, пре свега оне које се осећају потенцијално угроженим од офанзивне доктрине *технолошког ратовања*, убрзано развијају слична оружја заснована на новим „револуционарним“ технологијама или оружја за супротстављање теорији о револуцији у војним пословима. Тако, на пример, у ратним доктринама неких земаља (најчешће се помињу Кина, Русија и Индија) формира се мисао о *антиреволуцији у војним пословима* (*Counter-revolution in Military Affairs*) и развијају средства за супротстављање теорији о револуцији у војним пословима и доктрини технолошког ратовања.

Теорије о „револуцији“ и „антиреволуцији у војним пословима“ снажан су замајак у исто тако снажној машини која покреће производњу средстава ратне технике и утичу на процес убрзања наоружавања у свету. У те теорије (и доктрине о њиховој примени) спадају и напори које западне земље улажу у развој савремених „хуманитарних“ оружја, оружја која не убијају противника на фронту, већ га само „привремено“ онеспособљавају за вођење борбе. Таква оружја су намењена како против живе силе, тако и за уништавање ратне технике, а могу да буду: „безболни ултразвук“, „електронски блиц“, „микроталасне нагазне мине“, разноврсне мреже и замке, „еколошки“ суперлепак, и друга.

Освајање технологија за оружја прецизног дејства

Главна борбена средства, офанзивна и дефанзивна, већине савремених армија сада чине углавном оружја прецизног дејства схваћена у најширем смислу (лансирају се са копна, из ваздушног простора, са и испод морске површине на циљеве удаљене од неколико стотина до неколико хиљада километара) и платформе за њихово ношење и лансирање (ваздухоплови, бродови, подморнице), укључујући и средства у системима ПВО и противракетне одбране.

У америчком техно-доктринарном концепту познатом по акрониму C^4ISR („систем система“), оружја прецизног дејства – мада посебно нису назначена, имају централно место. Командовање (C_1 , први елеменат у „систему система“) подређено је првенствено ефикасној употреби тих оружја, а то је случај и са подсистемима C_2 („контрола“ њихове употребе) и C_3 (систем веза и комуникација). Планирање и програмирање употребе, па и сама употреба оружја прецизног дејства готово је незамислива без свеукупне компјутеризације (C_4) и дигитализације бојишта, као и без правремено добијених података о циљевима и ефектима дејстава тих оружја на циљеве (подсистеми *ISR*).

У последње време у америчкој војној штампи све се чешће наилази на оцене о „заостајању“ САД за Русијом у развоју оружја прецизног дејства која се лансирају с удаљења (*Standoff weapons*) и платформи за

и дограђује, а искуства из те агресије изучавају се у генералштабовима многих других земаља.

њихово ношење и лансирање (ловачко-бомбардерске авијације, на пример). Познато је да се такве и сличне „оцене“ пласирају у време планирања војних издатака за наредни период да би се и на тај начин утицало на Конгрес да одобри већа средства. Међутим, без обзира на ту чињеницу, трка у конвенционалном наоружавању усмерена је ка освајању нових технологија, којима се убрзавају развој и производња оружја прецизног дејства и њихових платформи, са свим пратећим (и за опслуживање) елементима. Та трка се води првенствено између великих сила, али јој се придружују и многе друге земље. Интензивирана је после агресије САД и НАТО-а на СР Југославију, јер су у агресији коришћена управо та оружја.

Надметање у освајању космоса у војне сврхе

Борба за војну супериорност у четвртој димензији (космосу) отпочела је лансирањем првог вештачког Земљиног сателита (*Спутњик*) октобра 1957. и настављена током читавог периода „хладног рата“. Деценију и нешто више, све до јула 1969, када је амерички космонаут Нил Армстронг лунирао свој космички брод *Аполо II* и ступио ногом на Месец, Совјети су имали примат у тој борби. (У међувремену, они су, поред осталог, лансирали први вештачки Земљин сателит са живим бићем – керушом Лајком, као и први космички брод – *Восток*, са људском посадом, којим је априла 1961. управљао космонаут Јуриј Гагарин.)

Почетком седамдесетих година, Американци су преузели вођство у освајању космоса, и то како у коришћењу у цивилне, тако и коришћењу у војне сврхе. Ту предност су задржали и у периоду после „хладног рата“, са снажно наглашеном тежњом да за дуже време (или, по могућности, за стално) обезбеде не само супериорност у космосу него и „владање космосом“. Међутим, и поред материјалних и других тешкоћа у развоју и модернизацији својих оружаних снага, Руси не одустају од трке за освајањем космоса и његовим коришћењем и у војне сврхе, а тој трци се придружују и неке друге земље. Војни теоретичари Руске Федерације, наиме, сматрају да ће се борбена дејства, већ почетком 21. века, пренети у четврту димензију – космос, која се непосредно наслања на трећу димензију – на ваздушни простор. „Атмосфера и космос представљаће главне сфере оружаних сукоба на глобалном ратишту, где ће истурене линије ешелона одбране потенцијалних антагонистичких фактора бити распоређене“, забележено је у тексту војне доктрине Руске Федерације, формулисано октобра 1999. године.

Тако данас амерички и руски војни планери и стратеги космос све више и одређеније третирају као део свеобухватног *борбеног простора* или глобалног ратишта, у којем би могао да се води *космички рат* (борба у космосу и дејства из космоса).¹⁵ Могућности САД и Русије за

¹⁵ Опширније: Тодор Мирковић, *Рат у 21. веку* (одељак „Рат у четвртој димензији“), „Војно дело“, бр. 6/98, стр. 101–103.

космичко ратовање донекле су познате, али је недавно кинески војни стручњак Гуану Џо саопштио да су Кинези способни да са 17 сателита стално прате војна кретања САД у далекоисточној зони Пацифика. Сем тога, они – према истом извору, поседују велики број противвобродских и противподморничких ракета с могућношћу сателитског навођења, и те могућности стално повећавају.¹⁶ Према томе, космос и његово коришћење у војне сврхе вероватно ће у наредном периоду бити све значајније поље трке у наоружавању између земаља (група земаља) способних да се вину у космичке висине.

Надметање на међународном тржишту наоружања и војне опреме

Међународна трговина наоружањем је готово традиционално веома велики и уносан посао, па није чудно што се поједине земље и њихови произвођачи оружја жестоко боре да очувају стечене и освоје нове позиције на међународном тржишту наоружања. Највиши ниво трансфера наоружања и војне опреме на светском тржишту достигнут је крајем осамдесетих година – око 80 милијарди америчких долара годишње. У томе је СССР, са својим извозом, према западним изворима, учествовао са око 37 одсто, налазећи се на првом месту у извозу земљама у развоју. У приближно истом обиму учествовале су и САД, док су са свега око 30 одсто учествовале све остале земље, међу којима и СФРЈ, која је осамдесетих година била међу првих десет великих извозника средстава наоружања, војне опреме и услуга.

Пред сам крај осамдесетих и у првој половини деведесетих година дошло је до наглог смањења међународне трговине наоружањем. Тај тренд је заустављен тек 1996. године, а већ у следећој години трговина је кренула узлазном линијом. Те године, према лондонском Међународном институту за стратегијске студије, „на светској пијаци је продато оружја у вредности од око 40 милијарди долара“, од чега око 17 милијарди (42 одсто) америчког оружја. Руске испоруке су опале на око две милијарде долара, или на мање од шест одсто светског извоза. Повећање обима међународне трговине наоружањем настављено је током друге половине деведесетих година, уз несмањено учешће САД и постепен опоравак Русије.

Највећи увозници наоружања, готово традиционално, јесу земље Блиског и Средњег истока, и југоисточне и далекоисточне Азије. За прво од та два велика тржишта оштра борба се води између четири највећа произвођача и извозника оружја: САД, Велике Британије, Француске и Русије, а за друго – између САД и Русије.

У настојањима да задрже и ојачају водећу улогу на блискоисточном и средњоисточном тржишту наоружања, САД, после рата у Персијском заливу 1991. године, развиле су велику политичку, дипломатску и

---

¹⁶ „Политика“, 7. октобар 1999. године.

економску пропагандну активност, а њен главни садржај било је величање супериорности властитих војних технологија и указивање на „неопходност“ донаоружавања одређених земаља тог региона. У томе су, неоспорно, имали запажен успех. Земље тог региона значајно су повећале увоз средстава наоружања и војне опреме, а повећано је и учешће САД у снабдевању тог тржишта средствима ратне технике.¹⁷ Међутим, исти успех САД нису оствариле и у борби за тржиште азијско-пацифичког региона, где су Руси успели да пласирају своја средства ратне технике чак и у земље као што су Малезија и Сингапур, и да поведу озбиљне разговоре о испорукама оклопних и ПВО средстава Јужној Кореји. У оштрој борби за индијско тржиште наоружања Руси су успели да задрже водећу позицију, а интензивирали су војноекономску и научнотехничку сарадњу у области војне технике са Кином, која је после агресије САД на СР Југославију суспендовала војноекономске односе са Сједињеним Америчким Државама.

После агресије НАТО-а на СРЈ, као и после готово сваког локалног и/или регионалног рата, повећана је активност на међународном тржишту наоружања. Амерички високи војни руководиоци, оперативно-тактички и технички стручњаци, уз непосредну подршку и помоћ других државних органа, уложили су значајне напоре да увере своје европске савезнике и земље партнере у потребу убрзане техничке модернизације њихових оружаних снага, првенствено набавкама савремених средстава ратне технике и војних технологија у Сједињеним Државама. Војни стручњаци и промотери извоза америчког наоружања, међутим, у својим наступима после агресије на СРЈ нису могли да користе исте аргументе које су користили после рата у Персијском заливу. Тако се се бројни недостаци испољени у коришћењу њихове технике и тактике у агресији на Југославију одразили и на њихов наступ на међународном тржишту наоружања. Међутим, САД изналазе друге „аргументе“ и користе раније устаљене методе у настојањима да спрече продор других земаља, пре свега Русије и Кине, на поједине секторе међународног тржишта наоружања. При томе, истовремено и синхронизовано делују како према испоручиоцима, тако и према потенцијалним купцима. Када се, на пример, појави неки значајнији аранжман о међународном трансферу средстава наоружања и војне опреме или осетљивијих војних технологија, САД одмах се јављају са великом „забринутошћу“ због могућег поремећаја равнотеже снага у одређеном региону (на пример, намера Кипра да купи руски ПА ракетни систем С-300), или с упозорењима на опасност од пролиферације оружја за масовно уништење (проблем посебно актуелан за подручје Средњег истока). Иза такве забринутости и упозорења често је скривена намера да се одређена

¹⁷ У периоду 1992–1994. године, на пример, учешће земаља Блиског и Средњег истока у укупном светском увозу наоружања чинило је 49 одсто, према 43 одсто у периоду 1983–1991. године. Сједињене Државе су са својим извозом наоружања у те земље 1994. године учествовале са 50 одсто, према 25 одсто десет година раније (*World Military Expenditures and Arms Transfers 1995*, US Arms Control and Disarmament Agency, Washington, DC, 1996, pp 13–23).

тржишта задрже за властите произвођаче и испоручиоце оружја. Кориштећи исте или сличне аргументе, системом одређених мера и поступака, САД онемогућиле су извоз наоружања и војне опреме других земаља у подручје Централне и Јужне Америке, резервишући тржиште тог региона за своје потребе извоза.

Карактеристике трке у наоружавању у време и после „хладног рата“

Трка у наоружавању из периода после „хладног рата“, укључујући и њен најновији замах у 1999. години, значајно се разликује од трке у наоружавању вођене у време „хладног рата“. Наиме, тада је трка у наоружавању вођена између две војне суперсиле и два војна блока, на два јасно означена поља: нуклеарног и конвенционалног наоружања. На челу те трке, која није имала крајње одређен циљ, на једном и на другом њеном пољу, две војне суперсиле, праћене својим сателитима – савезничким државама, повремено су се смењивале. Остале земље су се постепено укључивале у ту трку, и то само на пољу конвенционалног наоружавања, без претензија да сустигну, а још мање да угрозе водеће улоге САД или Совјетског Савеза. С обзиром на то да је трка вођена тежишно на пољу нуклеарног наоружавања, привлачила је велику пажњу светске јавности, јер је у њој сагледавана и највећа опасност по мир и безбедност у свету.

Значајна карактеристика трке у наоружавању у периоду „хладног рата“ јесте и то што су претенденти на прво место у њој били, у основи, равномерни, мада је СССР, као економски слабија земља, морао да уложи много веће напоре да би издржао и био уз раме (или испред) економски много јачег изазивача – Сједињених Америчких Држава. Такво префорсирано и дуготрајно напрезање СССР-а имало је веома велике последице – довело га је до физичког исцрпљивања и, у крајњем, до колапса.¹⁸

Трка у наоружавању у периоду после „хладног рата“ нема тако јасна обележја као она из претходног периода. Сједињене Америчке Државе, као једина светска суперсила готово у свим димензијама моћи, немају супарника који би могао успешно да их прати, а још мање да угрози њихову водећу позицију на свим пољима освајања и примене нових војних технологија. У одржавању водеће позиције у тој трци њих, шта више, прати и подржава већина индустријски развијених земаља, пре свега европских чланица НАТО-а, које намеравају да већ у првој деценији 21. века „изврше технолошку револуцију у наоружању“.

После распада Варшавског уговора и дезинтеграције СССР-а Русија је остала без савезника и на смањеном геостратегијском простору. Због исхитрене и недовољно смишљене друштвено-економске трансформа-

¹⁸ Извесно је да СССР није уништила само исцрпљујућа трка у наоружавању, али је она била један од важних, ако не и главних узрока.

ције њен привредни „развој“ је назадовао, а њена укупна економска моћ је значајно ослабљена. Тако су битно смањене њене могућности за успешно учешће у трци у наоружавању на свим пољима. Међутим, у другој половини 1999. године, одмах после агресије НАТО-а на СР Југославију, Русија и Кина су одлучније приступиле изградњи *стратешког партнерства*, које има снажну војну димензију. Сем већих испорука савремених борбених авиона и других средстава ратне технике Русије Кини, две земље су се договориле и о развоју војнотехничке (и технолошке) сарадње. Слично партнерство Русија успоставља и са суседном Индијом. На тај начин, прилично лабаво савезништво СССР-а са једним земљама, компензује се успостављањем јаког партнерства Русије са другим земљама.

Што се тиче могућности развоја и производње савремених средстава ратне технике, Руска Федерација је наследила од бившег СССР-а два битна чиниоца: високо стручан војнотехнички кадар и развијену војноиндустријску базу. Значај тих чинилаца се повећава зависно од економског опоравка и јачања земље, као и од развоја војнотехничке сарадње Русије са другим земљама, пре свега Кином.

Реалне и потенцијалне последице трке у наоружавању

Последице трке у наоружавању уопште, па и сваког њеног новог циклуса вишеструке су у односу на унутрашња и међународна кретања, укључујући: 1) повећање опасности од међународних сукоба у којима би могле да буду употребљене нове врсте и типови оружја настали као резултат трке у наоружавању, и 2) ретроградно дејство на привредни и друштвени развој земаља оптерећених повећаним издацима за наоружање.

Међународне импликације

Трка у наоружавању, њена суштина и њен интензитет, последица је стања и развоја међународних односа, пре свега односа између великих сила. Међутим, она истовремено утиче на развој тих односа, јер побуђује (и продубљује) сумње једних земаља према другим земљама и повећава опасност од могућег угрожавања мира и безбедности у свету, тако да су трка у наоружавању и међународни односи у непосредној узрочно-последичној вези.

Нови циклус трке у наоружавању, отпочет 1999. године, има и неке специфичности. Започет је у време којем је непосредно претходио снажан замах у изградњи новог, у суштини униполарног, светског поретка. Главни архитекта и градитељ тог поретка (САД), са својим асистентима (савезницима из НАТО), покушао је да са великим земљама успостави (привремено?) „партнерске“ односе, а да остале земље постепено ставља под своју контролу и доминацију, користећи за то разноврсне методе и средства, укључујући и војну силу. Упоредо с тим, си-

стематски је јачао своје оружане снаге да би их, евентуално, употребио и за подређивање партнерских земаља својој вољи и својим намерама. У таквим условима и међународним односима изузетно је био тежак и деликатан положај малих, мање развијених и неразвијених земаља, које су желеле да задрже своју самосталност без реалних могућности да се успешно супротставе офанзивној доктрини САД и њихових савезника, а нису имале ослонац и сигурну заштиту неке велике силе или утицајне (ауторитативне) међународне организације пошто је рад Савета безбедности Уједињених нација практично већ био паралисан. Такве услове и међународне односе САД и НАТО искористили су да путем оружане агресије прошире свој утицај на читав балкански простор и приближе се свом следећем циљу – централној Азији. Под утицајем разних околности, укључујући и агресију НАТО-а на СР Југославију, такав тренд је заустављен, а отпочето је ново прегруписавање снага и обликовање вишеполарног светског поретка.

Мада свака велика промена у међународним односима, нарочито када је праћена убрзаним наоружавањем, садржи одређене разлике, заустављање изградње једног међународног поретка помоћу снажне економске и војне силе – кршењем свих норми међународног права, без могућности или воље да се неко таквим градитељима супротстави – и отпочињање градње вишеполарног светског поретка може да има и позитивне ефекте. Вероватно у скоријем периоду (можда и дугорочније) ниједна суверена земља неће бити жртва агресије и покушаја присилног потчињавања као што је била СР Југославија.

Дејство на економску моћ и одбрамбену способност

Сваки нови циклус трке у наоружавању подразумева убрзано освајање нових војних технологија, интензивирање развоја и повећање производње и набавку нових врста и типова оружја. Мада се већина тих процеса остварује у водећим светским силама (у садашњем циклусу, претежно у САД), у њих се, ипак, укључују и многе друге земље. Једне у томе учествују због савезничких и партнерских обавеза, друге су изазване мерама и поступцима водеће светске силе, треће због властитих одбрамбених потреба итд.

Освајање нових војних технологија, развој, производња и набавка нових врста, типова и количина средстава наоружања и војне опреме веома су скупи подухвати. Неки од њих (освајање нових технологија, на пример) делотворно делују на економски развој и технички прогрес, док их други (на пример, набавке из увоза) – успоравају. Осим тога, трка у наоружавању, и убрзање наоружавања уопште, повећава војне издатке и ангажовање људских и материјалних ресурса у војне сврхе, што онемогућава њихово ангажовање на програмима друштвеног и привредног развоја.

Индустријски развијене земље су у могућности да улажу значајна средства у војне сврхе а да озбиљније не угрозе програме свог привред-

ног развоја. Међутим, то није случај и са мање развијеним и неразвијеним земљама. Ако би оне, без обзира на величину, покушале да прате и, евентуално, сустигну и претигну развијене земље на свим пољима трке у наоружању, због енормног оптерећења својих привреда војним издацима угрозиле би програме развоја и почеле релативно (можда и апсолутно) економски, а тиме, посредно и дугорочно, и војно да слабе.¹⁹

Поучена искуствима СССР-а из периода „хладног рата“, Руска Федерација, према изјавама њених високих војних функционера и новој ратној доктрини, изгледа нема намеру да одговара на све америчке изазове за надметање у трци у наоружавању. Напоре тежишно усмерава на развој средстава за одбрану од напада из ваздушног и свемирског простора, и на средства којима се обезбеђује ефикасна примена доктрине одвраћања и одбране. Нова војна доктрина Русије, у ствари, захтева концентрисање напора у изградњу савремене нуклеарне компоненте руских оружаних снага.

Кинези такође наглашавају да неће бити „увучени“ у трку у наоружавању, „што је иначе намера јачања америчког присуства у Азији“, али ће, ипак, „размотрити све неопходне мере за одбрану своје националне безбедности.

Политика и стратегија САД, посматрано и кроз издвајања за наоружање,²⁰ неизбежно условљавају повећање војних расхода многих других земаља и повећано оптерећење њихових привреда издацима за војне и друге одбрамбене потребе. Такво оптерећење, које се намеће као неминовност, највише ће осећати мале, мање развијене и неразвијене земље.

¹⁹ У руским политичким и војним круговима снажно потенцирање питања војнотехнолошке супериорности САД у америчкој штампи оцењује се и као наставак Реганове доктрине економског исцрпљивања и војног слабљења потенцијалног противника путем наметања неподношљивог темпа трке у наоружавању (у време Реганове администрације, у периоду 1981–1985. фискалне године, удвостручен је војни буџет САД: са 147 повећан је на 298 милијарди долара, што је био веома велик изазов СССР-у).

²⁰ Само у текућем трогодишњем периоду издаци САД за набавке нових средстава ратне технике биће повећани за 50 одсто – са 42,6 у фискалној 1998. на 61 милијарду долара у фискалној 2001. години, не рачунајући ванредне издатке од 13,6 милијарди долара за попуну утрошених резерви у агресији на СР Југославију, као и издатке за истраживање и развој нових војних технологија од око 45 милијарди долара годишње.